

อาชีพรู้กับวัฒนธรรมและสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง : บทพิพากษ์เพื่อพัฒนา

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ *

คงไม่ใช่เรื่องใหม่ และก็คงไม่ใช่เรื่องเก่าเกินไปนักหากจะมีการพูดถึง "อาชีพรู้" ในแง่ "ความสำคัญ" "ตัวบุคคล" "ความนิยม" และ "ภาพพจน์" ของอาชีพรู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์นี้ เพราะว่าอาชีพรู้นั้นมีความเก่าแก่ และเป็นอาชีพที่มีความเป็นมายาวนานแล้วสำหรับสังคมไทยอีกทั้งยังมีบทบาทต่อเยาวชน และมีผลสืบเนื่องควบคู่กันมากับการศึกษาของไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และยังดำรงสถานะเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมอยู่เสมอ แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใดเพียงแต่ว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้นส่งผลกระทบต่ออาชีพรู้และวิชาชีพครูให้ต้องเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะใดบ้างนั้น เป็นเรื่องที่คนในอาชีพรู้และคนที่ทำงานในแวดวงการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตามต้องหันมาพิจารณาถึง "เหตุ" และ "ผล" ของความเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างละเอียด

---

* อาจารย์ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ความสำคัญของอาชีพครู

คงไม่มีใครปฏิเสธว่า ครูนั้นมีความสำคัญต่อเยาวชนและสังคมเพียงใดเมื่อพิจารณาย้อนไปในมุมมองของประวัติศาสตร์แล้ว อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติมีความสำคัญมากอาชีพหนึ่งในการดำรงฐานะเป็นเสมือนผู้ปกครองคนที่สองของเยาวชนรวมทั้งโรงเรียนก็มีความสำคัญเป็นบ้านแห่งที่สองของเยาวชนเช่นกันจึงมีการกำหนดวันครูและพิธีไหว้ครูขึ้น ซึ่งสถาบันการศึกษาต่าง ๆ แทบทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา ได้จัดให้มีพิธีนี้ขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ลูกศิษย์ได้ระลึกถึงว่าครูนั้นมีใช่คนที่ทำหน้าที่สอนให้รู้หนังสืออย่างเดียวตามอาชีพที่ทำงานเพื่อแลกกับค่าตอบแทนเป็นเดือน ๆ ไป แต่มีความสำคัญถึงขนาดที่เรียกได้ว่าเป็นผู้ปกครองหรือพ่อแม่คนที่สองของเด็กในอันที่จะดูแลอบรม ชัดเกล้า และปลูกฝังความรู้ ความคิด ตลอดจนทัศนคติ และคุณธรรมต่าง ๆ ในทิศทางที่พึงประสงค์ของสังคมด้วยความสำคัญข้อนี้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับกันมาช้านานในสังคมไทย ความสำคัญข้อนี้เองจึงส่งผลให้สังคมคาดหวังในตัวครู หรือ ผู้ที่จะมาเป็นครูนั้นสูงมาก ว่าจะต้องเป็นผู้ที่เพียบพร้อมไปด้วย "ความรู้คู่คุณธรรม" อันจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการถ่ายทอดสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เด็ก เพื่อเด็กจะได้ซึมซับและรับคุณลักษณะที่ดีงามเหล่านี้จากครูของตน

ความสำคัญของอาชีพครูในลักษณะดังกล่าวนี้ ก็ยังคงมีอยู่ในสังคมไทย แต่ดูเหมือนว่าการยอมรับนั้นกำลังเริ่ม "คลาย" ความศักดิ์สิทธิ์ลง เพราะท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนี้ อาชีพครูได้รับการมองว่าเป็น "อาชีพ" อย่างหนึ่งที่ทำงานแล้วได้รับค่าตอบแทน มีโอกาส มีความก้าวหน้าในสายงานเช่นเดียวกับอาชีพอื่นโดยทั่วไป อีกทั้งอาชีพครูก็ไม่สามารถดำรงตนอยู่ใน "โลกแห่งอุดมคติ" อย่างเคร่งครัดได้ เพราะการประกอบอาชีพใดก็ตาม หากในสายงานของอาชีพนั้นต้องพบกับ "ทางตัน" ไม่มีความก้าวหน้าหรือเจริญรุ่งเรืองในอาชีพนั้นแล้ว คงจะหาคนมาประกอบอาชีพนั้นได้ยากเหลือเกิน อาชีพครูก็เช่นกันจำเป็นที่ผู้อยู่ในอาชีพ และผู้นอกอาชีพแต่มี

บทบาทในการพัฒนาหรือยกระดับอาชีพครู จะต้องนำไปคิดทบทวนและวิเคราะห์กันให้ละเอียด ถึงเวลาแล้วที่ทุกฝ่าย เมื่อมองว่าอาชีพครูมีความสำคัญ แต่ไม่ใช่พูดว่าสำคัญเพียงอย่างเดียวจะต้องมีวิธีการหรือมาตรการที่เหมาะสมให้ผู้ที่อยู่ในอาชีพ เกิดความภาคภูมิใจ พอใจ และเต็มใจที่จะประกอบอาชีพนั้นได้อย่างมีความสุข มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ด้วย

ความสำคัญของอาชีพขณะนี้อยู่ตรงที่ว่า คนที่อยู่ในอาชีพครูเองตระหนักถึงความสำคัญในหน้าที่อันยิ่งใหญ่ของตนต่อเยาวชนของชาติแค่ไหนหรือความกดดันจากกระแสการเปลี่ยนแปลง ทำให้คนเป็นครูมองข้ามความสำคัญของตนเองไปหรือคิดว่าคนอื่นไม่ให้ความสำคัญกับอาชีพเราแล้วหรือให้ความสำคัญน้อยลงกว่าเก่า ก็เลยหมดกำลังใจที่จะมาคำนึงถึงความสำคัญของตนอยู่ฝ่ายเดียว เพราะรู้กันอยู่ว่าสำคัญแต่ไม่เห็นเป็น "รูปธรรม" ของความสำคัญนั้น เด็กจะเห็นความสำคัญของครูเมื่อเวลาใกล้สอบเวลาต้องการคะแนน ครูด้วยกันก็เห็นความสำคัญต่อเมื่อเพื่อนได้ตำแหน่งสูงขึ้น หรือมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนภายนอกหรือมีโอกาสก้าวหน้าไปเชื่อมโยงกับอาชีพอื่นได้ ผู้ปกครองหรือประชาชนทั่วไปเห็นว่าครูสำคัญเพราะครูคนนั้นสอนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงอันจะก่อประโยชน์ เพราะเป็น "เครื่องมือ" ของการดำเนินกลไก ในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางการศึกษาต่อของลูกหลานตนต่อไป ถ้าความสำคัญของอาชีพครูผูกติดอยู่กับเรื่องที่เป็น "องค์ประกอบภายนอก" เช่นนี้ ตัวอาชีพเองก็คงถูกลดความสำคัญลงไปเรื่อย ๆ โดยตัวของมันเองอยู่แล้ว มิใช่เพราะกระแสการเปลี่ยนแปลงใด ๆ แต่ทว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงอันเป็น "สัจจะ" ของโลกนั้นจะกลายเป็น "พายุ" ที่พัดให้อาชีพครู เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกผันหนักขึ้นไปอีกอย่างแน่นอนแล้ว ความสำคัญของอาชีพครูจะเหลือความสำคัญในปริมาณเท่าใด ประเด็นที่ท้าทายความคิดเช่นนี้ กำลังต้องการคำตอบว่าจะ "ทวนกระแส" "ย้อนกระแส" หรือ "ตามกระแส" ของการเปลี่ยนแปลงในยุคนี้อย่างไรดี

ตัวบุคคลในอาชีพอคร

เนื่องจากครูต้องทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ รวมทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ ฉะนั้น คนที่จะมาเป็นครูจึงต้องเป็นคนที่มีความประพฤติดี มีความประพฤติดี และอาจจะกล่าวครอบคลุมออกไปถึงว่าต้องเป็นคนที่มีความสามารถ ในการถ่ายทอด ได้ดีและมีใจรักที่จะถ่ายทอดสรรพวิทยาต่าง ๆ ให้แก่ผู้อื่นได้ด้วย ในความเชื่อที่ว่า การถ่ายทอดเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง อาจมีการเรียนการสอนและการฝึกฝนกันได้สำหรับคนที่ มีใจรักในอาชีพอยู่แล้ว แต่ความเป็นผู้มีสติปัญญาดี และมีความประพฤติดีเป็น คุณสมบัติที่สำคัญมากในการที่จะมาประกอบอาชีพครู ด้วยเหตุผลนี้เอง จากอดีตที่ ผ่านมาของวงการอาชีพอคร จึงพิจารณาให้คนที่เรียนดีมาเรียนครู คนเรียนเก่งของ โรงเรียนหรือของจังหวัดได้รับทุนมาเรียนครู แล้วกลับไปสอนในโรงเรียนเดิมหรือ โรงเรียนที่ได้บรรจุ แม้กระทั่งโรงเรียนราษฎร์ที่มีชื่อเสียงหลายแห่งในสมัยก่อนที่ นักเรียนซึ่งเรียนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียนแล้วไม่เรียนต่อ หากมีผลการเรียนดี โรงเรียน ก็ยังให้ช่วยสอนนักเรียนรุ่นน้องในโรงเรียนเรียกได้ว่าทำหน้าที่ครูนั่นเอง โดยอาจเพิ่ม วิทยฐานะของตนจากการสอบวิชาชุดครูของกระทรวงศึกษาธิการภายหลังได้

หลายปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ข้างต้นค่อย ๆ "เลือนหาย" ไปจากสังคมไทยแล้วหรือหายไปแล้วก็ได้ เพราะจากการสังเกตหรือ จากรายงานทางการศึกษาตลอดจนการประชุม อภิปราย หรือ สัมมนาทางวิชาการหลาย แห่งก็ตีพบว่าคนที่เรียนเก่งในปัจจุบันมักไม่เลือกประกอบอาชีพครู คนที่เลือกศึกษาต่อ ในสายอาชีพอครคือ คณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็มัก เลือกไว้เป็นอันดับสุดท้ายหรือเกือบสุดท้าย ซึ่งตรงนี้แสดงถึงความสนใจในอาชีพอคร ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้คนที่เรียนในคณะที่เกี่ยวกับครูส่วนหนึ่งก็เป็นคนที่มึ ผลการเรียนในระดับต้นไม่ดีนัก และก็ไม่ได้มีใจรักในอาชีพอคร ส่วนคนที่เรียนทางสายครู อยู่แล้วมีผลการเรียนที่ดีได้เกียรตินิยม ได้คะแนนสูง ๆ ส่วนหนึ่งเมื่อจบการศึกษาแล้ว ก็ไม่ไปประกอบอาชีพครูเพราะสามารถประกอบอาชีพอื่นได้ เนื่องจากคะแนนดี เป็นต้น

ภาวะเช่นนี้เป็น "ภาวะวิกฤติ" ของวงการครูด้วยเช่นกัน เพราะนอกจาก "สมองดี สมองใหม่" ไม่ไหลเข้ามาในแวดวงของเราแล้ว "สมองดีสมองเดิม" ที่เรามีอยู่ก็ยังไหลออกไปนอกวงการอีก นับเป็นความสูญเสียทรัพยากรมนุษย์อันมีค่าของอาชีพครูอย่างมากประการหนึ่ง

กล่าวไปแล้วปัญหานี้มิใช่เพิ่งเกิดขึ้น แต่เกิดขึ้นมาระยะหนึ่งแล้ว ค่อยทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับจนยากที่จะบรรเทาเบาบางลงวงการครูจึงได้เริ่มหาแนวทางบางประการ เช่น กำหนดโควต้า จัดโครงการต่าง ๆ มากมายหลายชื่อเรียกเพื่อรับคนเข้ามาเรียนครูในสาขาที่ขาดแคลนด้วยประการหนึ่ง และเพื่อให้ได้คนที่มีใจรักในอาชีพครูมาเรียนครูด้วยอีกประการหนึ่ง แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าคนที่มาเรียนครูหรือมีใจรักในอาชีพครูแล้วมาเข้าเรียนในโครงการต่าง ๆ หรือโควตาดังกล่าวจะกลายเป็นคนที่มีผลการเรียนไม่ดี นักเมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่ต้องเป็นคนเก่งจริงมาเรียนครูอีกทั้งจะกล่าวว่า เป็นคนที่มีใจรักในอาชีพครู ก็คงกล่าวได้ไม่เต็มปากหรือไม่สนิทใจนัก เนื่องจากว่า ไม่ใช่คนที่เรียนเก่งจริง ๆ แล้วก็อาจมองไม่เห็นทางที่จะประกอบอาชีพอื่นจึงอาศัยจังหวะและโอกาสของโครงการวิชาชีพครูนี้เข้ามา ปัญหาเกิดขึ้นแล้วในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีทุนการศึกษามากมายขณะนี้ แต่หาผู้มาเรียนไม่ได้ เพราะไม่ต้องการรับราชการหรือไม่ต้องการเป็นครูนั่นเอง คนที่ได้ทุนก็มีผลการเรียนไม่ดีนักและอาศัยโอกาสดังกล่าวขอใช้ทุนหมดแล้วก็ลาออกไปทำงานอื่น และระหว่างใช้ทุนอยู่ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ครูที่ตินัก หรือยังเรียนไม่ทันจบก็คิดหาทางขยับขยายไปทางอื่น เพราะไม่อยากเป็นครูแม้สอนในมหาวิทยาลัยก็ตาม นี่ก็เป็นประเด็นท้าทายที่ต้องคิดทบทวนอีกเช่นกัน เป็นประเด็นที่น่าพิจารณาว่าท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมขณะนี้ ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงด้านความคิดของคนที่จะมาประกอบอาชีพครูแค่ไหน เพียงไร

ความนิยมในอาชีพครู

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วขณะนี้ การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกระจายออกไปอย่างกว้างขวางก่อให้เกิดการลงทุน การสร้างงาน การว่าจ้างงานของตลาดแรงงานมีมากขึ้น โดยเฉพาะในภาคธุรกิจและภาคเอกชน ในขณะที่ภาครัฐบาลมีการจำกัดจำนวนและตำแหน่งของการเข้ารับราชการให้ลดลง เหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ ขึ้นมาในสังคมอย่างมากมายเพื่อรองรับการขยายงานในภาคธุรกิจและภาคเอกชน อาชีพครูซึ่งมีผู้นิยมเรียนในสมัยก่อน นอกจากจะเป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคมประการหนึ่งแล้ว อีกเหตุผลหนึ่งก็คือเป็นอาชีพ "ข้าราชการ" อันเป็นอาชีพนิยมของคนไทยมาช้านานแล้วนั้น ปัจจุบันความนิยมในอาชีพครูได้ลดลงไปกว่าแต่ก่อน เพราะผู้เรียนคณะวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพครู เมื่อเรียนจบแล้ว ไม่จำเป็นต้องประกอบอาชีพครูก็ได้ เนื่องจากมีตลาดแรงงานด้านอื่นรองรับอย่างกว้างขวาง นอกเหนือไปจากการไม่ชอบที่จะประกอบอาชีพครูของผู้เรียนเอง ประเด็นนี้ทำให้ผู้ที่เรียนในคณะวิชาทางครู ไม่จำเป็นต้องไปสอบคัดเลือกเข้าคณะอื่นใหม่ เพราะเมื่อจบการศึกษาแล้วสามารถประกอบอาชีพอื่นได้เช่นกัน ความจริงแล้วนับว่าเป็นทางเลือกที่ดีของคนที่เรียนครูเหมือนกัน เพราะในเมื่อการรับราชการครูมีข้อจำกัดในเรื่องอัตราหรือตำแหน่ง และบางสาขาวิชาเอกก็มีครูมากเกินไปเกินความต้องการที่จะบรรจุในแต่ละปี แล้วผู้เรียนก็ไม่ต้องประสบปัญหาว่างงาน เพราะมีทางออกคือไปทำงานอื่นได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งสะท้อนถึงผลผลิตของสาขาวิชาอาชีพครูที่สามารถทำงานอื่นนอกเหนือจากงาน สอนหนังสือที่เรียนมาโดยตรงได้ และเป็นที่ยอมรับให้เข้าทำงานตามความต้องการของหน่วยงานหลายแห่งนั้นก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีไม่น้อย แม้มิใช่เป็นจุดมุ่งหมายโดยตรงของการผลิตก็ตาม

ปัญหาจริง ๆ อยู่ที่ว่า "ความนิยมเกิดจากความศรัทธา" คนที่เข้ามาเรียนครูโดยไม่มีความนิยมหรือไม่ศรัทธาไม่มีใจรักหรือไม่ชอบอาชีพครู ก็ส่งผลต่อการเรียนในหลักสูตร ค.บ. หรือ กศ.บ. หรือ ศษ.บ. ของอาชีพครูด้วยเช่นกัน เพราะหมวดวิชาชีพครูหรือวิชาครูหรือวิชาทางการศึกษา ซึ่งเป็นวิชาชีพบรรจุอยู่ในหลักสูตรของวิชาครู

ดังกล่าว กลายเป็นวิชาที่ไม่ได้รับความนิยมจากผู้เรียน เพราะไม่ใช่วิชาเอก ไม่ใช่วิชาที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้โดยตรงกับภาคธุรกิจหรือภาคเอกชน แม้การเลือกเป็นวิชาโทหรือวิชาเลือกเสรี ผู้เรียนก็ยังไม่นิยมเลือกเรียนวิชาทางการศึกษา เพราะไม่เห็นแนวทางประกอบอาชีพประการหนึ่ง และความไม่นิยมในอาชีพครูด้วยอีกประการหนึ่ง อีกทั้งเมื่อมีโอกาสได้ศึกษาในระดับสูงขึ้นก็ไม่เรียนต่อทางด้านการศึกษา ตรงนี้เองที่ทำให้คนในวงการศึกษารั้ววงการวิชาชีพครู ต้องประสบปัญหาความขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษาระดับสูงด้วย เห็นกันชัดเจนว่าเราไม่ขาดครูที่สอนในระดับ "ประถมศึกษา" หรือ "มัธยมศึกษา" เท่าใดนักในภาพรวมขาดเพียงบางสาขาที่มีการผลิตแต่เขาไม่ไปเป็นครู เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ฯลฯ แต่เราขาด "คนที่มาสอนคนที่จะไปเป็นครู" หรือ "ครูของครู" คือขาดครูที่จะสอนวิชาครูหรือวิชาทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ที่ต้องการคนจบปริญญาเอกแต่หาคนมาสมัครไม่ได้ หาคนยากเต็มที ทั้งนี้ เพราะความนิยมในอาชีพครูลดลง คนรุ่นหลังไม่นิยมเรียนวิชาครูหรือวิชาทางการศึกษามาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี แล้วนั่นเองจึงไม่เรียนต่อทางนี้ในระดับสูงขึ้น

ครั้งนี้จะหาสาเหตุว่าทำไมความนิยมในอาชีพครูจึงลดลง ทั้ง ๆ ที่โดยสายงานของวิชาชีพครูปัจจุบันมีโอกาสมากกว่าความก้าวหน้าทัดเทียมกับอาชีพอื่นแล้ว พูดได้เลยว่ามีโอกาสมากกว่าในสายงานมากกว่าเมื่อก่อนนี้และมากกว่าอาชีพราชการด้วยกันบางตำแหน่งในปัจจุบันด้วย แต่ข้อที่น่าสังเกตคือเมื่อก่อน ในสายงานครูยังไม่ค่อยก้าวหน้า กลับมีผู้นิยมเรียน และเป็นคนที่เรียนดี แต่ในปัจจุบันสายงานครูมีความก้าวหน้ามากกว่ากลับไม่มีผู้นิยมเรียนกัน ตรงนี้เป็นจุดของการเปลี่ยนแปลงที่ "ทวนกระแส" พอสมควร หากจะใช้องค์ประกอบของเงินเดือน และโอกาสความก้าวหน้าในสายงานมาเป็นแรงจูงใจให้เกิดความสนใจในอาชีพ ก็ไม่มีข้ออ้างอีกแล้ว แต่ยังต้องการคำตอบว่า "ทำไม" ครั้งนี้จะมองว่ามีสถาบันผลิตครูมากมาย เรียนไปก็ไม่มียานทำงานหรือ ใครเรียนอะไรไม่ได้ก็มาเรียนครู จบง่ายดี ก็ยังไม่ใช่เหตุผลที่สมบูรณ์นัก

เมื่อความนิยมลดน้อยลง แต่ความสำคัญของอาชีพยังคงมีอยู่ และภาระหน้าที่อันยิ่งใหญ่ต่อสังคมก็ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ประเด็นนี้ก็ต้องการคำตอบอีกเช่นกันว่า อาชีพครูจะจัดอยู่ในลำดับที่เท่าใดของความนิยมในอาชีพยุคโลกาภิวัตน์นี้

ภาพพจน์ของอาชีพครู

เคยกล่าวกันว่าอาชีพครูเปรียบได้กับ "เรือจ้าง" คือส่งคนขึ้นฝั่งแล้วก็หมดภาระ หากจะเปรียบกับเรือจ้างแล้ว ครูคงมิใช่เรือจ้างธรรมดา แต่ทว่าคงจะเป็น "เรือจ้างกิตติมศักดิ์" ก็ว่าได้ เพราะนอกจากจะนำพาชีวิตของเยาวชนที่ท่านต้องรับผิดชอบเมื่อลงนาวาลำเดียวกันแล้วนั้น ครูเปรียบเป็น "พันท้ายเรือ" อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย เพราะต้องให้ความคุ้มครอง ดูแล ปกป้องชีวิต ความคิด และจิตใจของเยาวชนให้สามารถฝ่าคลื่นลม มรสุม พายุ เมฆ หมอก หรือควันต่าง ๆ รวมทั้งทัศนวิสัยอันไม่คาดฝันว่าจะเกิดขึ้นระหว่างที่กำลังประทับประคองเรือลำนี้ที่ลอยคว้างอยู่กลางสายธารก่อนที่จะถึงฝั่งและก้าวขึ้นบนฝั่งอย่างปลอดภัยอีกด้วย ดังนั้น "เรือจ้าง" ในที่นี้จึงมีความหมายแฝง อันสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของเยาวชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงหน้าที่นี้ได้เลย

แล้วคำกล่าวที่ว่า ครูคือ "บุชนิยบุคคล" อันหมายถึงบุคคลที่ต้องให้ความเคารพ นับถือ ยกย่อง และเป็นแบบอย่างที่ดีมาตั้งแต่โบราณกาลแล้วนั้น เป็นภาพพจน์ที่ตรงตามวิถีชีวิตของสังคมไทย คนที่เป็นครูจึงต้องมีความสำนึกในข้อนี้ เพราะการสอนเด็กว่าสิ่งนั้นชั่วสิ่งนั้นไม่ดี ครูเองก็ต้องไม่ทำสิ่งนั้นให้เด็กเห็นด้วย มิฉะนั้นก็เป็นการ "ย้อนกระแส" คำสอนของตนเองซึ่งเสีย ภาพพจน์ และ "ฝ่ากระแส" การยอมรับนับถือจากใจจริงอีกด้วย

แต่ในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงนี้ ภาพพจน์ของอาชีพครู ก็เปลี่ยนไปด้วยในหลาย ๆ ด้าน หากพิจารณากันอย่างกว้างขวางแล้วมีหลายประเด็น เริ่มตั้งแต่คนที่มาเรียนครูไม่มีความศรัทธาไม่นิยมในอาชีพครู คะแนนการสอบเข้าศึกษาในคณะ

ที่เกี่ยวกับครูของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ แต่เมื่อพบว่ามีคะแนนต่ำกว่าสาขาอื่นเสมอ ผู้เรียนก็เลือกไว้เป็นอันดับท้าย ตรงนี้ส่งผลต่อภาพพจน์ของอาชีพครูในด้านลบเสีย แล้วตั้งแต่ต้น เป็นภาพของคณะ "รังท้าย" และคน "ท้ายแถว" มาเรียนกัน เหตุการณ์เช่นนี้ นำภาพลบมาสู่อาชีพอย่างยับเยิน

ในสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งที่มีคณะวิชาครูอยู่ก็ประสบกับภาวะของการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างเห็นได้ชัด จากประเด็นความสนใจของผู้เข้ามาเรียนดังได้กล่าวมาข้างต้นส่งผลต่อภาพพจน์ของคณะอย่างเด่นชัดว่าเป็นคณะ "ปลายแถว" เด็กคณะอื่นที่ มาเรียนวิชาที่คณะนี้เปิดสอนก็เพื่อ "ดิ่งเกรด" ของตนให้สูงขึ้นมิใช่สนใจที่จะเลือกเรียนเองเพราะคุณค่าของตัววิชา ภาพพจน์ที่ว่า เป็นคณะเพื่อ "รองรับการยกเกรด" ให้พ้นจากสภาพของรอพิณิจ หรือ รอวิทยาทัศน์ จึงเป็นภาพพจน์ที่กล่าวขวัญกันจน นานานู นำมาซึ่งความน้อยเนื้อต่ำใจของเด็กที่เรียนอยู่ในคณะโดยตรงเป็นที่สุด

ไม่เพียงแค่นั้น ในบางมหาวิทยาลัยที่มี คณะวิชาหลายหลากทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กำลังเฟื่องฟู และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี เพื่อให้ สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในด้านวัตถุ คณะวิชาครูหรือทางการศึกษา ไม่อาจ เทียบด้านนี้ได้เลย ไม่ว่าจะเป็นเงินทุนงบประมาณ ความนิยมของผู้เรียน และการ สนับสนุนจากผู้ เกี่ยวข้อง แต่ที่น่าพิจารณาเปรียบเทียบกับก็คือ คณะวิชาทางด้าน สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ซึ่งคณะวิชาทางการศึกษาก็จัดอยู่ในหมวดคณะวิชา ประเภทนี้ด้วย ก็เห็นได้เลยว่า คณะทางการศึกษาก็ยังเป็น "ตัวสำรอง" จากคณะบริหาร นิเทศ อักษร หรืออื่น ๆ ทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความ นิยมของผู้เรียนหรือความสามารถของผู้เรียนก็ตาม ภาพพจน์ของการเรียนครูจึงแทบไม่ เหลือแล้วในประเด็นนี้

สิ่งที่น่ายินดีท่ามกลางภาพพจน์เช่นนี้ก็คือ ก.ค. ได้ระบุคุณสมบัติของผู้ที่ จะประกอบอาชีพครูไว้ว่าต้องศึกษาวิชาทางครูอย่างน้อย 18 หน่วยกิต อาจทำให้ ภาพพจน์ ของครู ดู ดี ขึ้น มาบ้าง เพื่อทดแทนภาพพจน์ ที่ ว่าคนจบอักษรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ ต่าง ๆ ก็สามารถเป็นครูได้ รวมถึง

"ความนิยม" และ "การยอมรับ" มากกว่าคนจบทางการศึกษาโดยตรงเสียอีกเพราะว่าเรียนเนื้อหาวิชามากกว่า แต่ไม่ได้คำนึงถึง "การถ่ายทอด" "การประเมินผล" "การพัฒนาผู้เรียน" และ "การพัฒนาตนเอง" จะยิ่งนำมาซึ่งความท้อแท้ของผู้เรียนครูโดยตรงและหมดกำลังใจที่จะเรียนครูโดยตรงเพราะคิดว่าไปเรียนอย่างอื่นก็ยังสามารถเป็นครูได้และดูมี "ศักดิ์ศรี" และ "ภาพพจน์" ที่ดีกว่าอีกด้วยข้อกำหนดดังกล่าวก็น่าจะพิจารณากันว่าเป็นการยกระดับวิชาชีพครูได้จริงหรือเป็นการแก้ปัญหาบางอย่างด้วยเหตุผลที่ใช้ "การศึกษาเป็นเครื่องมือ" เท่านั้น

อีกประการหนึ่งหากพิจารณากันจริง ๆ จากระดับของการศึกษาแล้วการศึกษาระดับอนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา นั้น ในแต่ละระดับมีความแตกต่างกันอยู่ในตัวเอง จุดมุ่งหมาย ผู้เรียนและผู้สอน ซึ่งภาพพจน์ของผู้สอนระดับอนุบาลและประถม คือ ภาพของครูผู้เป็นผู้ปกครองอย่างจริงจังและเป็นหน้าที่อันเคร่งครัด แต่ภาพของผู้สอนระดับมัธยม (บางส่วน) และผู้สอนระดับอุดมศึกษา (ส่วนหนึ่ง) จะมีภาพของ "นักธุรกิจ" "นักบริหาร" "ผู้ประกอบการ" "ผู้ขายความคิด" "ผู้ให้คำปรึกษา" "ที่ปรึกษา" หรือ ชื่ออะไรอื่นตามแต่จะเรียกกันมาประกอบเป็น "ฉายานาม" ของผู้สอนโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษาไปเสียแล้ว ภาพดังกล่าวยังคงมีการถกเถียงกันมากในเรื่องของความเหมาะสมและประโยชน์ที่พึงได้รับว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อ "ตัวผู้สอนเอง" "ลูกศิษย์" หรือต่อ "สถาบัน" มากน้อยแค่ไหนในการได้ประโยชน์จากประสบการณ์มาสู่การเรียนการสอนหรือสถาบันในภาพรวม ประเด็นนี้ยังเป็นประเด็นที่ท้าทายความคิดของผู้เกี่ยวข้องและบุคคลภายนอกที่มองดูผู้สอนอยู่ว่าจะลงมือให้ภาพพจน์ของอาชีพครูเป็นอย่างไรต่อไป

ถ้าภาพพจน์ครูในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงจะเป็นเพียง "เรือจ้าง" ซึ่งจ้างพาไปส่งถึงฝั่งหรือเป็น "ปู" เชื่องช้าไม่ทันโลก หรือเป็น "ชะนี" ซึ่งอยู่ไม่เป็นที่เสียแล้วจะเป็นเช่นไร ต่อไป "ตำนานแห่งความสูงส่ง" ในอดีต "ความทรงจำแห่งอุดมคติ" ในปัจจุบัน และกำลังเลือนหายไปพร้อมกับทั้ง "ความหลังแห่งความปวดร้าว" ในอนาคต ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้เราคงต้องมาช่วยหาคำตอบกันให้ได้โดยเร็ว

การวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลเพื่อพัฒนาวิชาชีพ จำเป็นอย่างมากใน
กระแสโลกาภิวัตน์นี้เพราะไม่มีใคร "ดีระดับ" หรือ "จุดระดับ" วิชาชีพของเราได้
นอกจากพวกเราในวิชาชีพเดียวกันเท่านั้นที่จะ "ดี" หรือ "จุด" กันเอง

บรรณานุกรม

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเปลี่ยนแปลงกับความรู้ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ :

บริษัทผู้จัดการ จำกัด (มหาชน), 2537. ทบวงมหาวิทยาลัย. ระเบียบการ

สอบคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา 2540. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2539.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2537

สำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. เอกสารประกอบ
การสัมมนา เรื่อง สังคมและวัฒนธรรมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.